

lett volna szükség, hogy a társaság köteles az árverésen megszerzett üzletrészt záros határidő alatt vagy evégből újonnan felvett tagra ruházni, vagy a törzstőke leszállítása iránt intézkedni (T. 79—81. §§.). Nem volna ugyanis egészséges állapot, hogy ad Graecas Calendas a társaságé maradjon az üzletrész. A 22. §. 2. bek. világosan tanúsítja, hogy a T.-nek is ez a felfogása. A hiányra egyébként már *Glücks-thal—Huppert* is rámutatnak (Kommentár 44. l.).

4. Ha a T. 85. §. esetében a társaság ellen csődöt nyitnak, kollízió keletkezhetik a csődmegtámadás intézményével. E §. szerint ugyanis az ügyvezetők és a felügyelők a fizetőképтелenség állapotában teljesített fizetésüket kötelesek a társaságnak egyetemlegesen visszafizetni. A Csőd-törvény értelmében pedig ugyanezt a fizetést a tömeggondnok bizonyos speciális feltételek mellett megtámadni jogosult és köteles. Ha már most ez az eset beáll: kétszer kapja meg a tömeg a fizetett összeget? Ha nem: melyik követelést illeti az elsőbbség, ki érvényesíti a társaság követelését s ki gondoskodik arról, hogy azt a társaság ne kétszer kapja meg, de egyszer mindenestre megkapja? A gondolat nyilván nincs kiépítve, s kellő érvényrejuttatásához a következő elvek szükségesek:

„Ha a T. 85. §-ának esetében a társaság ellen csődöt nyitnak, az ügyvezetők és a felügyelők ellen keletkező jogokat a tömeggondnok érvényesíti. Ha a tömeggondnok a tömeget károsító fizetés teljesítése alapján megtámadási pert indít, a perbe alperesekként az ügyvezetőket és a felügyelőket is bevonhatja. A megtámadási határidő letelte előtt és a megtámadási per folyamatbanléte alatt a tömeggondnok az ügyvezetők vagy a felügyelők ellen a T. 85. §-a alapján külön keresetet nem indíthat. A megtámadási per jogerős befejezése után a tömeggondnok az ügyvezetők és a felügyelők ellen csak akkor léphet fel, ha a megtámadotton a tömegtől elvont vagyoneértéket behajtani nem lehetett“. *M.*

**A takarékbetétek jogi védelme.** Ausztria legelső és legnagyobb pénzintézetének az elmúlt hetekben kipattant összeroppanása új igazságot termelt ki: semmi sem biztos a nap alatt. Az insolventiát bejelentő mérleg enormis veszteségei, az alaptőke úgyszólván teljes pusztulása, a mobilitásnak máról-holnapra való megszűnése arra figyelmeztetnek, hogy a takarékbetétek még a mamuttőkékkel dolgozó, legszolidabb üzletelvek szerint vezetett és abszolút bizalmat élvező pénzintézetnél is veszélybe kerülhetnek.

A szörnyű bukás egész terjedelmében hozta napirendre a takarékbetétek jogi védelmének kérdését. A probléma talán még soha nem volt annyira aktualis és gazdasági jelentősége oly hatványozott, mint éppen napjainkban. A vi-

lággazdasági válság egyik vitathatatlan ható oka: a világháború grandiózus tőkepusztítása, melynek szomorú következményei csak most bontakoznak ki teljes nagyságukban. A vesztes országoknak új tőkékre van szükségük; a külföldi segítség mellett a belső tőkék képződése elsősorú fontosságú közgazdasági követelmény lett. A pénzügyi politika ezt hamar felismerte: takarékossgai napokat rendeznek, államférfiak és vezető közgazdasági szakemberek hirdetik a takarékossg előnyeit. „A takarékossg erény” — hangzik mindenfelől. Az erkölcs törvényei szerint az erény elnyeri jutalmát, ámde a takarékos betevők azonban nem jutalmat, csak komoly védelmet kérnek!

A védelem kérdésének nehézségei közismertek és fokozott mértékben mutatkoznak hazai bankviszonyainkban, mert nálunk a tiszta takarékpénztári rendszer ismeretlen. A tiszta takarékpénztárak jogviszonyai könnyebben szabályozhatók, mert ezek kizárólag takarékgületekkel foglalkoznak: betéteket vesznek át, őriznek meg és kamatoztatnak. Céljuk az összegyűjtött tőkéket óvatosan visszavezetni a közgazdasági élet csatornáiba. Ügyvitelük egyszerű, a törvény szabályozást tehát minden nehézség nélkül elbírnák. A külföldi államok idevágó legislaturája több mint évszázados multra tekint vissza s a legszinesebb megoldási változatokat mutatja.<sup>1</sup>

A magyar takarékpénztárak azonban eltávolodtak az eredeti céltől: nálunk banktakarékpénztárak (betéti bankok) működnek s ezek bankszerű üzletekkel foglalkoznak.

Hazai törvényeink idevágó szabályai néhány sovány paragrafusból állanak. Az 1920. évi XXXVII. t.-c. 13. és 15. §§. értelmében betétkönyvre befizetést — a M. kir. postatakarékpénztáron és az O. K. H. tagjain kívül — csak a Pénzügyintézeti Központ tagjai fogadhatnak el. A P. K.-i tagság legfőbb értéke abban van, hogy a tagintézet üzlet- és ügyvitelét a P. K. ellenőrzi. Ámde a törvény rendelkezései szerint a P. K. nem jogosult minden tagjának ügyvitelét kötelező felülvizsgálás alá venni: az i. t. 10. §-a értelmében u. i. a P. K.-nak azon tagjai, melyeknek saját tőkéje a pénzügyminiszter által megállapított összeget meghaladja, — már nem esnek a kötelező rendes felülvizsgálat (revisio) alá. Már pedig a közelmúlt szomorú gazdasági eseményeiből tapasztaltuk azt is, hogy valamely pénzügyintézet saját tőkéjének nagysága még nem nyújt elegendő biztonságot és egyáltalán nem indokolja a kötelező revisio alól való mentességet. A kötelező revisio alá nem tartozott

<sup>1</sup>Handwörterbuch der. Rechtsw. V. B. 561. Handwörterbuch der Staatsw. VII. B.

Földhitelbank rt.-nél közel 18 millió pengő értékű takarékbetéti tőke ment veszendőbe.

A magyar hiteljog ezek szerint feladta ugyan a be nem avatkozás álláspontját, de megelégedett egy fél-rendszabállyal, mely kielégítőnek semmiképp sem mondható. Feltétlenül tovább kell menni, mert sem a büntetőjognak, sem az anyagi magánjognak a takarékbetétekre vonatkozó élő jogszabályai, sem a biztonsági kérdés megoldására nem alkalmasak, sem a visszaélésekkel szemben kellő oltalmat nem nyújtanak.

A betételfogadási tilalom megszegésén (i. t.-c. 13. §.) és a takarékpénztári könyvecské hamisításának minősített büntetné nyilvánításán (Btk. 403. §. 3. pont) kívül nem találunk jogszabályt, mely a takarékbetétek körül elkövetett visszaéléseket mint speciális bűncselekményeket poenalisálná. Tagadhatatlan azonban, hogy nemcsak a laikus nagyközönség körében, de a jogászvilág tagjai között is találkozunk azzal a téves nézettel, hogy ebben az üzletágban a visszafizetési képesség hiánya kimeríti a sikkasztás tényálladékát. E felfogás hívei úgy érvelnek, hogy a befutó csak kezelés végett adja át betétét, az tehát lényegében letét (depositum) vagyis idegen ingó dolog marad.<sup>2</sup> Felfogásuk azonban minden jogi alapot nélkülöz. Nem is szükséges a sikkasztás többi tényálladási elemeivel foglalkozni, elég a praemissa helytelenségére utalni. Ez az elgondolás u. i. sem az alább érintendő rentabilitási elvvel, sem a tételes joggal nem egyeztethető össze. Mert ha a takarékbetét nem kölcsön-ügylet, hanem depositum, akkor is csak a dep. irregulare kategóriája jöhet szóba. Ámde úgy a kölcsönnek, mint a dep. irregularének dologjogi hatásai teljesen azonosak: mindkét ügyleti fajnál a tulajdonjog átszáll a kölcsönvevőre, illetve a letéteményesre. Sajat dolgon pedig a sikkasztás el nem követhető s így már ez okból eselik e bűncselekmény címén támasztani vélt büntetőjogi felelősség.

A magánjogi védelem is kétes értékű. Hiteltörvényeink a takarékbetétről némán hallgatnak. Már az is visszás állapot, hogy egy par excellence hiteljogi ügylet szabályait és dogmatikai elrendezését az *általános magánjogban* kell keresni. Az uralkodó nézet a takarékbetéti ügyletet nem kölcsönnek, hanem rendkívüli letétnek (dep. irregulare) minősíti.<sup>3</sup> A két ügyleti kategória közötti különbségek inkább

<sup>2</sup>Magyar Jogászgyűlés évkönyve 1882.

<sup>3</sup>v. Shey: Die Obligationsverhältnisse II. H. 355, Krain-Pfaff: System d. ö. a. Privatrechts, Stubenrauch: Kommentar d. B. G. VIII. kiad. II. k. 156, Oertmann-Biermann: Recht der Schuldverhältnisse §. 700, Gierke: Deutsches Privatrecht

gazdasági, mint jogi természetűek. A kölcsönre az adósnak van szüksége, a takarékbetételre pedig annak, aki úgy akar szabadulni tőkéje őrzésének költségeitől és veszélyétől, hogy a betétje bármikor a rendelkezésére álljon. A kölcsönnek a hitelnyújtás az alapja, a betétnél a hitelezés másodlagos jelentőségű, fő cél a pénz biztos megőrzése. A kölcsön tehát rendszerint az adós, a betéti ügylet pedig a betevő érdekében jön létre. A kölcsön-ügylet tárgya szabályként határozott, míg a betéti ügyletnél a betevőnek megvan a lehetősége a betéti összeget tetszése szerint növelni, vagy csökkenteni.

*A rendkívüli letételre a M. M. T. j. 1351. §-a* — az osztrák (960. §.) és a német jog (700. §.) nyomán — *a kölcsönre vonatkozó szabályokat rendeli általánosságban alkalmazni*, azonban a generális szabály alól három kivételt enged. Közülük kettőben betevői érdekvédelmet ismerünk fel. Jelesül: a *visszafizetés idejére* a letét szabályai irányadók. Minthogy pedig a letétevő a dolgot bármikor visszakövetelheti még abban az esetben is, ha az őrizet időtartamát meghatározták (1339. §.) a javaslat szövegéből első pillanatra az volna kiolvasható, hogy a *takarékbetét bármikor visszkövetelhető* és a pénzügyintézetnek a felmondási időre vonatkozó alapszabályszerű kikötései hatálytalanok. Az 1351. §. azonban egyszerű magyarázati szabály, mert szerinte a visszaszolgáltatás idejére csak „kétség esetében“ irányadók a letét szabályai. Az ügyfél akaratából meghatározott időre lekötött betét vitán felül csak a kikötött idő lejártával szolgáltatandó vissza, ámde az már kétséges lehet: vajjon a betevővel csak az ügylet létrejötte után a könyvecskében közölt felmondási idő szintén kötelező időmeghatározás-e s nem fogják-e bíróságaink az ilyen ügyletnél mégis az 1339. §-t („bármikor visszakövetelhető“) alkalmazni. A rendkívül gyakorlati kérdés sokat veszít élességéből azáltal, hogy hazai pénzügyintézeteink abszolút mobilitásuknál fogva nemesak a felmondási, hanem a lekötési idő betartásától is el szoktak tekinteni.

A betevő jelentősebb érdekvédelmét szolgálja a kölcsön-szabályok alóli másik kivétel, mely a pénzügyintézet *kompensációs jogát szorítja meg*. Az 1343. §. szerint u. i. a letétevő követelésébe csak ugyanabból a jogalaphból eredő ellenkövetelést lehet beszámítani. A letéttel szemben a beszámítás szabályozása a külföldi törvényekben a legszélsőbb eltéréseket mu-

§. 204, Kunz: A magyar keresk. és váltójog vázlatja II. k. 98. 99. o. kamatozó kölcsön mellett; Thöl. Handelsrecht §. 296. Dr. Max Neuda: Über die rechtl. Natur der öff. Sparkassen 1858, újabban Kosack: Lehrbuch d. deutsch. bürg. Rechts 154. §. VI. 1. b.

tatja: a német jog a letéttel szemben egyáltalán nem ismeri a beszámítási tilalmat (B. G. B. 760. §.) az osztrák pedig minden kivétel nélkül megtiltja (Optk. 1440. §.) Hazai jogunk megoldását tartjuk a legszerencsésebbnek: megengedi a beszámítást, de egyszersmind ugyanazon (letéti) ügyletből eredő ellenkövetelésekre korlátozza. A betevő tehát nincsen kitéve annak a meglepetésnek, hogy betétét nem tudja felvenni a pénzügyintézetnél fennálló más természetű tartozás miatt.

A betevő védelmét célozza az a kötelmi szabály is, hogy a pénzügyintézet a betéti könyvecske nyugta és adóslevél minőségénél fogva nem hivatkozhat a *non numeratae pecuniae* kifogására.

A betéti könyvecske értékpapír minőségére vonatkozó jogszabályok már nem annyira a betevő, mint inkább a forgalom érdekében keletkeztek és így tanulmányunk köréből kihagyhatók.

Mindezen jogszabályok a betétek biztonsága tekintetében intézményes biztosítékot természetesen nem nyújtanak, de nélkülözik a védő jogszabályokat maguk a pénzügyintézetek is, melyek — ha az előírt üzleti elvek szerint működnek — e védelmet ugyancsak megérdemelnék. Meghaladná e tanulmány kereteit, ha szemlét tartanánk a különböző részben bevált, részben csalódást keltett megoldási módszerek felett, miért is csak azon elveket kívánjuk érinteni, melyek a takarékbetéti üzletnél irányadók. Minden pénzügyi szaktekintély egytért abban, hogy a bonitás, mobilitás és rentabilitás az a három elv, amelyekkel a helyes jogi szabályozásnak összhangban kell állania.

Fontosságában ugyan a *rentabilis* a legkisebb jelentőségű, de a másik két elv induktív módszerrel való helyes felismeréséhez mégis ez szolgál kiindulási pontul. A nagy haszonnal és magas kamatokkal kecsegtető ügyletek helyett u. i. a betevő azért köti az alacsonyabb kamatozású betéti ügyletet, mert pénze biztonsága és az állandó rendelkezési lehetőség ellenében inkább lemond a nagy hozadékban rejlő risicopremiumról. A pénzügyintézet természetesen csak úgy tud kamatfizetési kötelezettségeinek eleget tenni és az általános igazgatási és regieköltségeket fedezni, ha aktív üzletekbe bocsátkozik. Az aktív üzletek tehát a takarékbetéti ügyleteknél is elkerülhetetlenek.

Az aktív üzleteknél viszont a legelőrelátóbb vezetés alatt sincs kizárva a veszteség lehetőség. Minden aktív ügylet tehát elméletileg sérti a *bonitás* elvét. A takarékpénztári ügyletek idestova 100 esztendősz szabályozása nem tudott olyan intézményeket létesíteni, melyek a bonitási elvet teljesen garantálni tudnák. Különösen az utóbbi évtizedek hoztak csalódásokat és kiábrándulásokat: kiderült, hogy a leg-

inkább értékállódnak vélt közhitelpapírok és az ú. n. ruteláris biztosítók sem nyújtanak kellő biztonságot. Tudatában vagyunk annak, hogy az abszolút bonitás ki van zárva és csak az elv minél tökéletesebb megközelítése lehetséges. Ennek elérésére azonban semmiféle személyi megoldást nem tartunk alkalmasnak: sem a vezetők büntetőjogi és vagyoni felelőssége, sem a betevők beválasztása a vezetőségbe, sem az állami ellenőrzés egymagukban nem volnának elegendők.<sup>4</sup> Egyedül a tartalékolás — még pedig a betétek egy részének arányos elosztása különböző befektetésekbe — nyújtana megközelítőleg pozitív biztosítékot. Bár az elkülönítési rendszer meghonosítása a mi banktakarékpénztárainknál rendkívüli nehézségekbe ütköznék, mégis az 1882. évi magyar jogászgyűlésen elhangzott ú. n. separatio indítványban ismerjük fel a leggyakorlatibb megoldást. A separatio elv követelménye, hogy a betéti tartalékok a záloglevelek biztosításáról szóló 1876:XXXVI. t.-c. intézkedéseinek analogiájára elkülönítési rendszer szerint külön kezeltessenek, róluk félévenként kimutatások készíttessenek, végrehajtás alól mentesek legyenek és a pénzügyintézet fizetőképzetelensége esetén mint külön tömegvagyon elsősorban a betevők követeléseinek kielégítésére fordíttassanak.

Az a pénzügyintézet viszont, amely a betéti tartalékolásokra előírt törvényes intézkedéseket pontosan betartja, a legmesszebbmenő állami támogatást érdemli, ha mobilitása hibáján kívül veszélybe kerül. A betéti üzlet u. i. azon tapasztalati tényre van alapítva, hogy rendszerint a betevők csak egy kis részének van szüksége pénzére. A betét és kivét aránya bizonyos állandóságot mutat, amely az aktív üzletek megkötésének bázisául szolgál. Nagy válságok, riasztó hírek, izgalmas politikai események azonban a betevők rohamozását (run) szokták előidézni; a rohamozások természetesen a legszolidabb üzleti elvek szerint vezetett és kitűnő bonitású pénzügyintézeteket is alapjaiban rendíthetnek meg. Ilyenkor a betét-kivét arányszám hirtelen átváltozik, a befektetések pedig azonnal vagy egyáltalán nem, vagy csak nagy veszteségekkel liquidálhatók. Bár nem vagyunk hívei az állami beavatkozás semmiféle formájának, mégis a betétvédelemnek a magánjog kereteit messze meghaladó gazdasági és társadalmi jelentőségénél fogva az állam (Pénzügyintézeti Központ) kötelező pénzbeli segítségét, esetleg törvényben biztosított szavatosságát csak örömmel üdvözlönnénk. Az állam ezen kötelezettségeivel a jó bonitású vállalatoknál csak átmeneti terheket vállalna magára. A

<sup>4</sup> Dr. Schober Béla: A Kreditanstalt esetének tanulságai (P. N. 1931. V. 24.)

mobilitás a pénzüntézet becsülete; az államnak magasabb közérdekből nem szabadna túrnie, hogy a hibáján kívül válságba jutott pénzüntézet a sokszor évtizedeken keresztül féltékenyen őrzött becsületét elveszítse, mert ez a becsület legtöbb esetben a nemzet vagyonának is egyik legértékesebb tényezője.

*Ifj dr. Nagy Dezső*

## JOGGYAKORLAT

**Közkereseti társaság kényszeregyességének kihatása a cég volt tagjára.** A bpesti kir. törvényszék Ke-tanácsa Ke. 50320 39/1930. sz. a. a következő *végzést* hozta: Az előterjesztésnek hely nem ad. *Indokok:* A KeR. 92. §. 3. bek. akként rendelkezik, hogy az egyességnek az I. és II. bek.-ben megszabott joghatálya a közkereseti társaság hitelezőjével szemben általában a közkereseti társaság tagjai javára is beáll s ezen generális szabály alól kivételképen emeli ki ez a rendelethely azt az esetet, ha és amennyiben az egyességben esetleg más állapítottatott volna meg, vagyis ahhoz, hogy a közkereseti társaság tagjaira az egyesség joghatálya ki ne terjedjen, az szükséges, hogy ily irányban az egyességben kifejezett megállapítás legyen. Igaz ugyan, hogy a fenti rendelethely nem emlékezik meg külön a közkereseti társaság volt tagjairól, de a K. T. 88. §-ából s az azzal kapcsolatos joggyakorlatból folyik, hogy mivel a közkereseti társaság tagjai a társasági kötelezettségeikért egész vagyonukkal egyetemlegesen felelősek és pedig a K. T. 121. §-a értelmében a társaság feloszlásától vagy a társasági tag kilépésétől illetve kizárásától kezdve még további 5 éven át és pedig mindazon kötelezettségeikért, amelyek azon idő alatt keletkeztek, míg a társaság tagjai voltak, így ha kötelezettségük a társaságból kiválásuk dacára az eredeti mértékben fennáll, jogaik sem csorbulhatnak a társaságból történt kiválásuk folytán s ehhez képest a fentebb említett rendelethely csak úgy értelmezhető helyesen és a méltányosságnak is megfelelően, hogy az egyesség joghatálya ellenkező kikötés hiányában a közkereseti társaság azon volt tagjai javára is beáll, akik a K. T. 88. §-a értelmében a társasági kötelezettségeikért egyetemlegesen felelősek . . . Így semminemű törvényes akadálya nem volt annak, hogy B. L. a B. F. céggel és annak jelenlegi egyedüli tulajdonosával B. A.-sal együtt kérelmezze a Ke. eljárás megindítását, s a kifejtettekből önként folyik, hogy mivel B. L.